

Eerlijk zakendoen, zonder corruptie

Dit is een gezamenlijke uitgave van de ministeries van Buitenlandse Zaken, Veiligheid en Justitie en Economische Zaken, en ondernemersorganisaties ICC Nederland, VNO-NCW en MKB-Nederland.

Inhoud

Voorwoord

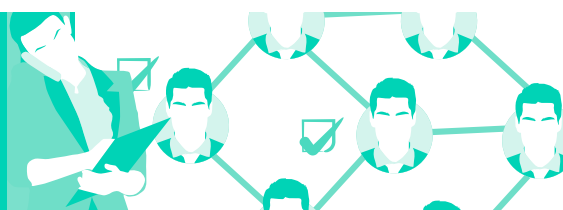
1 In het kort

2 De bezwaren van omkoping

3 Wat kunt u als onderneming doen?

4 Corruptie en omkoping in het buitenland en strafrecht

5 Hoe kan de overheid u helpen?

6 Waar kan ik verder terecht voor advies en handige tools?

Voorwoord

Betaling van steekpenningen bij zakelijke transacties verstoort eerlijke concurrentie, leidt tot verlies van transparantie en verhoogt de kosten en is moreel onaanvaardbaar. Alleen een systeem dat vrij is van corruptie maakt het alle deelnemers mogelijk te concurreren onder gelijke omstandigheden.

Natuurlijk weet u dat corruptie eerlijk zakendoen ondermijnt, maar wat doet u als u in het buitenland wordt geconfronteerd met situaties waarin u wordt gevraagd steekpenningen te betalen? Hoe kunt u voorkomen dat u of uw medewerkers in een moeilijke situatie terechtkomen?

Zelfregulering – regels die het bedrijfsleven zichzelf oplegt – speelt een belangrijke rol bij de bestrijding van corruptie. Zo heeft de International Chamber of Commerce (ICC) de *Rules on Combating Corruption* opgesteld, die aangeven waar bedrijven op moeten letten bij de vormgeving van hun eigen beleid ter voorkoming van corruptie.

Het is van belang dat u weet wat mag en niet mag onder (inter)nationale wet- en regelgeving en dat u werkt aan een integere bedrijfscultuur. Dat laatste

begint met het opstellen van een gedragscode. Zo draagt u, als ondernemer, bij aan een internationaal gelijk speelveld waar bedrijven in beginsel dezelfde kansen hebben.

Een groot, mondiaal probleem als corruptie kun je niet alleen oplossen. Daarom werken de organisaties ICC Nederland, VNO-NCW, MKB-Nederland samen met de Rijksoverheid. Deze brochure is een van de producten van die samenwerking en laat zien hoe wij u kunnen helpen als u met corruptie wordt geconfronteerd.

Met de tips uit deze brochure zet u de eerste stappen richting een goede bedrijfscultuur, waarin medewerkers gestimuleerd worden op een integere wijze internationaal zaken te doen.

Lilianne Ploumen
Minister voor Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking

Ard van der Steur
Minister van Veiligheid en Justitie

Henk Kamp
Minister van Economische Zaken

Henk Broeders
Voorzitter ICC Nederland

Hans de Boer
Voorzitter VNO-NCW

Michaël van Straalen
Voorzitter MKB Nederland

1 In het kort

Corruptie bedreigt de integriteit van de markt, verstoort het publieke vertrouwen, vergroot inkomens- en welvaartsverschillen, ondermijnt de rechtsstaat en kost de samenleving veel geld. Ook is corruptie een belangrijke financieringsbron van, of zelfs aanleiding tot, terrorisme. Betaling van steekpenningen bij zakelijke transacties verstoort eerlijke concurrentie, leidt tot verlies van transparantie en verhoogt de kosten. Alleen een systeem dat vrij is van corruptie maakt het alle deelnemers mogelijk te concurreren onder gelijke omstandigheden.

Om corruptie uit te bannen zullen zowel overheden en ondernemers hun steentje moeten bijdragen, en samen 'nee' zeggen tegen corruptie. Om u daarbij te helpen biedt deze brochure:

- Inzicht in het belang van eerlijk en integer zakendoen met en in het buitenland;
- Een stappenplan om goed voorbereid nieuwe markten te betreden;
- Een overzicht van de risico's die bedrijven en hun medewerkers lopen wanneer zij handelen in strijd met de wet;
- Hoe de Nederlandse overheid u kan helpen om te voorkomen dat u in aanraking komt met corruptie, en wat hun rol is ingeval het toch misgaat;
- Handige tools en contactgegevens van relevante overheidsinstanties, ondernemersorganisaties en NGO's.

Wat is het verschil tussen omkoping en corruptie?

Corruptie en omkoping zijn twee termen die vaak in één adem worden genoemd. Ook in deze brochure worden beide begrippen gebruikt. Reden om het verschil tussen corruptie en omkoping hieronder kort toe te lichten.

Omkoping is met giften, diensten, relatiebeheer of beloften iemand aanzetten om iets te doen of na te laten, met als gewenst resultaat het behalen van oneerlijke zakelijke voordelen. Het maakt niet uit of het de bedoeling is dat de omgekochte ambtenaar of privaat persoon in strijd met zijn plicht zal handelen of niet.

Corruptie is een verzamelterm, die naast omkoping ook afpersing, en ongeoorloofde beïnvloeding omvat. Hierbij maakt het niet uit of de ontvanger, afperser of uitlokker van de omkoping een ambtenaar, politicus of een privaat persoon is. Het omvat ook het witwassen van de uitkomsten van corruptie.

N.B. (Internationale) wet- en regelgeving is aan verandering onderhevig; de tekst van deze brochure werd opgesteld in november 2016.

Tips

om corruptie en omkoping te voorkomen

1 Stel een gedragscode op met een klokkenluidersregeling

2 Zorg voor een transparante bedrijfscultuur

3 Een goede voorbereiding op internationaal zakendoen begint thuis

4 Selecteer zakenpartners zorgvuldig; ken hun achtergrond en reputatie

5 Werk met heldere contracten

6 Weiger faciliterende betalingen

7 Bereid het in- en uitklaren van goederen bij de douane zorgvuldig voor

8 Richt financieel management goed in

9 Werk samen met ambassades en met andere bedrijven

10 Toch een onaangename situatie: maak een goede inschatting

Een cadeau kan ook gezien worden als omkoping, zorg daarom voor duidelijke regels voor het geven en ontvangen van (relatie-)geschenken.

2 De bezwaren van omkoping

Corruptie is helaas in veel landen een nog veel voorkomend verschijnsel. Uit onderzoek is gebleken dat vooral omkoping van ambtenaren, al dan niet op hun initiatief, met name in het buitenland, een groot probleem is. Doorgaans verdwijnt 25 procent van de aanneemsom bij overheidsaanbestedingen in de zakken van corrupte ambtenaren. In arme, onderontwikkelde, landen is corruptie op alle niveaus vaak een feit, maar ook in meer ontwikkelde landen komt corruptie veelvuldig voor.

De ervaring leert dat corruptie voortwoekert indien die niet drastisch wordt bestreden. De negatieve effecten van corruptie uiten zich ook in het niet naleven van andere regels, waardoor bijvoorbeeld de veiligheid van werknemers in het geding kan komen en het milieu schade op kan lopen. Corruptie leidt tot oneerlijke concurrentie en ondermijnt het vertrouwen in de rechtsstaat. Het leidt tot reputatieschade en financiële schade voor zowel betrokkenen als de bedrijven, en kan leiden tot langdurige gevangenisstraffen.

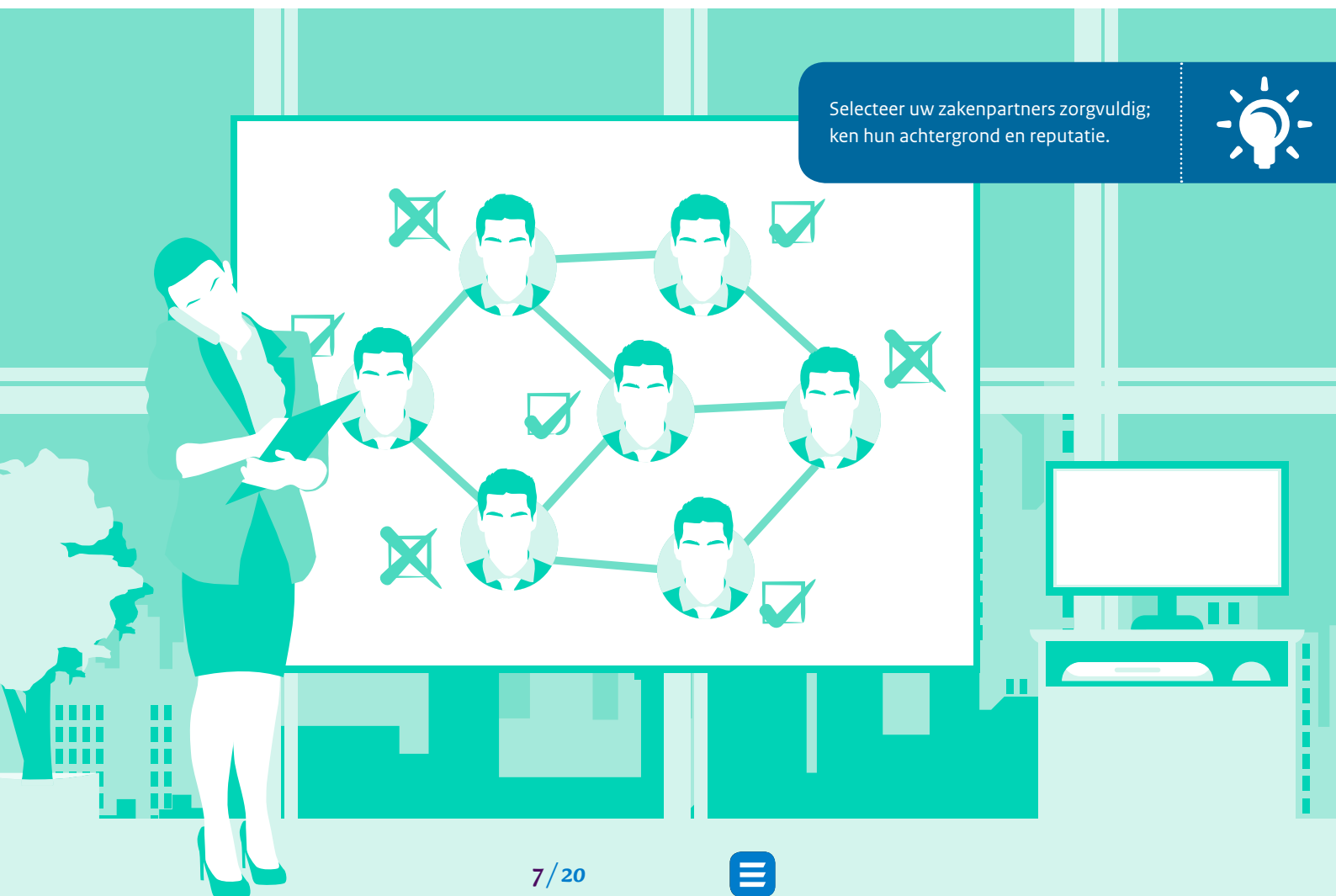
Integer zakendoen zonder corruptie zou onderdeel moeten zijn van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Bedenk goed dat het meewerken aan corruptie, actief of passief, in welke vorm dan ook, strafbaar is.

3 Wat kunt u als ondernemer doen?

Het voldoen aan wet- en regelgeving is een eerste vereiste. Echter, de focus op enkel regels kan gemakkelijk leiden tot verstarring en het vermijden van risico's, wat slecht samengaat met succesvol ondernemerschap. Daarom is het van groot belang dat ondernemers aandacht besteden aan op ethische waarden gebaseerd gedrag van leidinggevenden en medewerkers. Wanneer aandacht wordt besteed aan ethische waarden draagt dat niet enkel bij aan de cultuur binnen het bedrijf, maar ook aan het functioneren ervan. Op die manier wordt corruptie voorkomen en wordt de samenhang met andere activiteiten op het terrein van maatschappelijk verantwoord ondernemen versterkt.

Selecteer uw zakenpartners zorgvuldig;
ken hun achtergrond en reputatie.

1

Stel een gedragscode op met een klokkenluidersregeling

Een interne gedragscode, die onder meer aandacht besteedt aan eerlijk zakendoen en transparantie, is raadzaam voor ieder bedrijf. Brancheorganisaties hebben soms ook gedragscodes, die leden als uitgangspunt kunnen nemen. De gedragscode maakt duidelijk waar het bedrijf of de organisatie voor staat en wat zij van haar medewerkers verwacht, en dient te worden uitgedragen door het management. Daarnaast is er intern beleid nodig om te zorgen dat die gedragscode wordt nageleefd. Denk bijvoorbeeld aan het aanbieden van trainingen en gerichte interne communicatie. Als dat niet gebeurt, is de gedragscode een dode letter. Bovendien zijn er interne sancties nodig, die daadwerkelijk worden opgelegd als medewerkers de gedragscode niet naleven.

Voor alle Nederlandse bedrijven en organisaties met meer dan 50 werknemers is een klokkenluidersregeling wettelijk verplicht. Een dergelijke regeling moet worden gekoppeld aan de gedragscode. Advies over een klokkenluidersregeling, beter is te spreken van een meldingsregeling, kunt u verkrijgen bij het [Huis voor klokkenluiders](#)¹. Medewerkers die een vermoeden hebben van misstanden of op de hoogte zijn van schendingen van bijvoorbeeld de gedragscode, dienen in staat worden gesteld hiervan melding te doen, zonder dat zij hoeven te vrezen voor represailles. Om effectief te zijn, dient een klokkenluidersregeling gemakkelijk leesbaar en duidelijk te zijn en bovenal in opzet en uitvoering vertrouwenwekkend. Ook in dit verband is training en voorlichting aan te raden.

2

Zorg voor een transparante bedrijfscultuur

Transparantie is de grootste vijand van corruptie. Het is belangrijk dat medewerkers zich aangespoord voelen dilemma's voor te leggen aan het management, zodat ze niet zelf, heimelijk of onwetend, bijvoorbeeld ingaan op verzoeken om steekpenningen te betalen of te ontvangen (zie voor een checklist, punt 10 in dit hoofdstuk). Daarbij is

communicatie tussen het management in Nederland en het management van een eventueel dochterbedrijf in het buitenland van doorslaggevend belang. Op die wijze kunnen managers en medewerkers in het buitenland adequaat worden geadviseerd en begeleid zodat zij de juiste beslissingen nemen en adequaat te reageren.

¹ Voor contactinformatie over het Huis voor klokkenluiders, zie bladzijde 16.

3

Een goede voorbereiding op internationaal zakendoen begint thuis

Als ondernemer moet u niet alleen een gedegen algemene kennis hebben van het land waarin u zaken wilt doen, maar ook over de daar geldende cultuur, en zeker ook over de gebruiken en normen ten aanzien van giften en gastvrijheid. Er bestaat geen blauwdruk van wat in bepaalde landen wél kan en mag, en wat niet. Wat in het ene land als gebruikelijk wordt ervaren kan in een ander land een strafbare handeling opleveren, met alle gevolgen van dien. U kunt zich

voorbereiden op het zakendoen in een bepaald land door bijvoorbeeld informatie te verzamelen (zie voor relevante websites, hoofdstuk 6: *Waar kan ik verder terecht voor advies en handige tools?*), door de brancheorganisatie of collega-bedrijven te raadplegen, door contact te leggen met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland of door contact op te nemen met de Nederlandse ambassade ter plaatse.

4

Selecteer zakenpartners zorgvuldig; ken hun achtergrond en reputatie

Het leeuwendeel van omkoping geschiedt via lokale agenten of tussenpersonen die vaak in dienst zijn van een buitenlands bedrijf en/of nauwe banden hebben met lokale overheden. Een bedrijf is echter niet alleen verantwoordelijk voor de handelingen van eigen personeel, maar ook voor die van tussenpersonen, zoals vertegenwoordigers en handelsagenten. Omkoping door tussenpersonen kan dus ook strafbaarheid voor de opdrachtgever tot gevolg hebben. In een eventueel strafrechtelijk onderzoek zal nadrukkelijk aandacht worden besteed aan de vraag of u redelijkerwijs had mogen vertrouwen op de integriteit van deze tussenpersonen. Aangeraden wordt om elke derde partij (met wie u een zakelijke

relatie wilt onderhouden) vooraf deugdelijk te screenen. Dat kan het beste met behulp van een externe dienstverlener op dit gebied.

De selectie van tussenpersonen luistert dan ook zeer nauw en kan een antecedentenonderzoek (ook wel *due diligence* genoemd) vereisen, vooral in landen die bekend staan als corrupt. Hierbij is het belangrijk om tussenpersonen te weren waarbij 'red flags' of negatieve aanwijzingen worden gevonden. U kunt het beste zelf of samen met andere bedrijven een lijst opstellen van 'red flags'. Doorgaans heeft een brancheorganisatie of werkgeversvereniging daarvan een voorbeeld beschikbaar.

5

Werk met heldere contracten

Maak gebruik van modelcontracten met ethische of anti-corruptiebepalingen in overeenkomsten met bijvoorbeeld vertegenwoordigers en handelsagenten, distributeurs, leveranciers, verkopers, onderaannemers, joint ventures en andere dienstverleners. Deze clausules of bepalingen bevatten regels en normen die beide contractpartners moeten respecteren. Neem in elke overeenkomst ook auditrechten op, die het mogelijk maken de naleving door de contractpartner(s) te volgen en te controleren. Bij overtreding van de vastgelegde regels en normen, kunnen er juridische stappen

worden genomen om de overeenkomst te ontbinden. Verder is het ruim plannen van de termijn voor de totstandkoming van een contract een aanvullende praktische maatregel om corruptie te voorkomen. Grote tijdsdruk op het sluiten van een overeenkomst kan namelijk leiden tot uitlokking van omkoping. Een optie is, om een te sluiten overeenkomst te laten vormgeven en begeleiden door een (internationaal) erkend deskundige, zoals een (externe) juridisch adviseur of met een advies van een vertrouwde overheidsorganisatie.

6

Weiger faciliterende betalingen

Faciliterende betalingen dient u hoe dan ook proberen te voorkomen. Volg hiervoor bijvoorbeeld de gedragscode van de International Chamber of Commerce (ICC). Die houdt in: niet doen, maar als het onvermijdelijk is, dan dient u voldoende waarborgen inbouwen zodat de risico's beperkt worden.

Bij faciliterende betalingen gaat het om kleine betalingen aan lagere ambtenaren voor routinematige handelingen, bijvoorbeeld bij het inklaren van goederen door de douane of het verstrekken van visa en werkvergunningen, zonder dat daarmee een concurrentievoordeel wordt behaald. Het verdient aanbeveling om indien mogelijk de noodzaak daartoe u schriftelijk te laten bevestigen, zodat u bewijsmateriaal hebt in geval er nadien een

onderzoek tegen u wordt ingesteld. Verder is het van belang faciliterende betalingen op de juiste wijze in de boeken op te nemen. Aanvullend dient u gedane faciliterende betalingen intern te evalueren en een strategie uit te zetten om deze in de toekomst verder terug te dringen en te voorkomen. Het bespreekbaar maken van faciliterende betalingen binnen het management en bij (externe) collega's kan hieraan, en aan de transparantie van de organisatie in het algemeen, bijdragen.

Tot slot is training van medewerkers die mogelijk met faciliterende betalingen of verzoeken daartoe te maken krijgen van groot belang; niet in de laatste plaats om duidelijk te maken wat precies een faciliterende betaling is.

7

Bereid het in- en uitklaren van goederen bij de douane zorgvuldig voor

Het passeren van de douane is een berucht moment waarbij (uitlokking van) corruptie zich voor kan doen. Een gepubliceerde gedragscode, een anti-corruptie verklaring beschikbaar op bedrijfspapier of een contract met de handtekening van een hooggeplaatste ambtenaar kan u helpen om de douane redelijk ongestoord te passeren. Als u systematisch problemen heeft met een bepaalde douanepost, kan de Nederlandse ambassade hulp bieden (zie hoofdstuk 5: Hoe kan de overheid u

helpen?). Bedenk ook, dat digitale gegevensuitwisseling van documenten leidt tot minder of geen fysieke interactie en daardoor de kans op uitlokking van corruptie verkleint. Bij een digitale melding vooraf van bijvoorbeeld de waarde van de goederen en het aantal over te dragen producten weet de importeur niet welke ambtenaar de melding behandelt en de ambtenaar weet dan niet wie hij in het bedrijf zou moeten benaderen.

8

Richt financieel management goed in

In de financiële administratie (met name het kasbeheer) kunt u waarborgen (laten) inbouwen om kosten die verband houden met omkoping en corruptie te identificeren. Denk bijvoorbeeld aan de mate waarin medewerkers cash mogen betalen en tot welke hoogte men bevoegd is om (alleen) te betalen. Daarbij kunt u interne en externe audits inzetten. Verder is het ruim plannen van de totstandkoming van het contract een aanvullende praktische maatregel om corruptie te voorkomen.

9

Werk samen met ambassades en met andere bedrijven

Samenwerking tussen bedrijven bij het tegengaan van corruptie in het buitenland is van groot belang. De beste informatiebron is immers de collega die met de betreffende overheid al eerder te maken heeft gehad en weet hoe corrupte ambtenaren te omzeilen of deze te overtuigen dat het, voor uw bedrijf, geen zin heeft om steekpenningen uit te lokken.² De Nederlandse ambassades kunnen hierbij ondersteuning bieden (zie hoofdstuk 5a. Hulp van ambassades).

² Het is wel zaak te voorkomen dat men wordt beschuldigd van concurrentiebeperkende afspraken. Daarom is de aanwezigheid van een onafhankelijke juridische adviseur, zoals een advocaat, bij dit soort gesprekken verstandig en soms zelfs gewenst. Zo mag men in de VS zelfs niet met concurrenten dineren.

10

Toch een onaangename situatie: maak een goede inschatting

In bepaalde, onaangename situaties is het raadzaam om uzelf en uw collega's de volgende cruciale vragen te stellen:

- Betekent het volgen van uw plan dat nationale of internationale regels worden overtreden?
- Is de actie in overeenstemming met de richtlijnen en de gedragscode van uw bedrijf?
- Wanneer uw bedrijf gedragscode heeft: wat zijn de normen en waarden van het bedrijf en is de actie daarmee in overeenstemming?

- Moedigt u op deze manier illegaal handelen aan?
- Kan de actie uw bedrijf of uw collega's op de een of andere manier in gevaar brengen?
- Kan de actie uw bedrijf financiële of reputatieschade toebrengen?
- Wie is er gebaat bij de actie (direct of indirect)?
- Zijn er integere alternatieven die succesvol kunnen zijn?

Faciliterende betalingen moet u hoe dan ook proberen te voorkomen.

4 Corruptie en omkoping in het buitenland en strafrecht

Omkoping in het buitenland

Omkoping van personen werkzaam in de publieke, maar ook in de private sector, is niet alleen in Nederland strafbaar, maar ook in het buitenland. Het komt erop neer dat het verboden is een gift, belofte of dienst aan te bieden aan een (buitenlandse) ambtenaar³ of private persoon met als doel de functionaris te laten handelen of van handelen te laten afzien bij het uitvoeren van zijn of haar (officiële) taken.

Smeergeld en steekpenningen

Smeergeld en steekpenningen zijn populaire benamingen van omkoping. Feitelijk ieder voordeel dat de ambtenaar wordt geboden, excursies, tripjes, maaltijden of in het vooruitzicht stellen daarvan: het kan allemaal worden beschouwd als omkoping en derhalve strafbaar zijn, als dat met verkeerde bedoelingen (zie hierboven) wordt

gedaan. Of het voordeel via een derde wordt gegeven, maakt niet uit en de “verpakking” evenmin. Ook een donatie aan een charitatief doel kan uiteindelijk een geval van omkoping zijn.⁴ Het is dan ook goed zorgvuldig te kijken naar gestes in het kader van relatiebeheer.

Bestrafing

Aan rechtspersonen kan voor omkoping een maximale geldboete van € 820.000 per feit worden opgelegd. Voor feiten gepleegd na 1 januari 2015 kan de boete zelfs oplopen tot 10% van de jaaromzet van het voorafgaande boekjaar. Aan natuurlijke personen die verwijtbaar betrokken zijn bij de omkoping, bedraagt de maximumstraf zes jaar gevangenisstraf en/of een geldboete van

³ Ook degenen die werkzaam zijn in een sterk door de overheid gereguleerde sector of bij staatsbedrijven kunnen hieronder vallen.

⁴ Zie hierna, voorbeeld 3.

€ 82.000.⁵ Ontzetting uit het beroep kan als bijkomende straf worden opgelegd. Naast deze straffen kan het financiële voordeel dat door de omkoping is behaald – het zogenaamde ‘wederrechtelijk verkregen voordeel’ – ook ontnomen worden.

Faciliterende betalingen

De betaling van een klein bedrag aan een buitenlandse ambtenaar met het oog op de soepele of snelle uitvoering van een routinematig overheidshandelen is ook strafbaar. De wet maakt geen onderscheid tussen toelaatbare en ontoelaatbare giften, beloftes en diensten. Van belang voor de praktijk is, dat het Openbaar Ministerie kan afzien van vervolging voor het doen van geringe faciliterende betalingen, mits deze niet zijn gedaan om een verboden voordeel te behalen en deze in alle opzichten correct in de boeken worden opgenomen. Omdat het veelal gaat om een grijs gebied, is het verstandig een duidelijk beleid te voeren ten aanzien van de faciliterende betalingen. Om het risico op faciliterende betalingen en omkoping te minimaliseren en duidelijkheid te scheppen, kiezen steeds meer bedrijven voor een *zero tolerance*-beleid.

Tussenpersonen

Bedrijven zijn ook aansprakelijk voor de handelingen van hun tussenpersonen, zoals handelsagenten en vertegenwoordigers. Bedrijven stellen steeds vaker als voorwaarde voor zakendoen dat de tussenpersonen zich binden aan hun anti-corruptiebeleid of gelijkwaardige procedures hanteren.

Omkoping is strafbaar, waar die ook plaatsvindt

Wanneer een bedrijf zich schuldig maakt aan omkoping in het buitenland, zal vaak niet alleen het Nederlandse strafrecht van toepassing zijn. Vervolging kan ook plaatsvinden in het land waar de omkoping heeft plaatsgevonden en in het land waar de omkoper of omgekochte onderdaan is. Sommige landen – vooral de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk – hebben een nog verdergaande rechtsmacht (zie hieronder). Steeds vaker werken autoriteiten van verschillende landen samen bij de opsporing en vervolging van grensoverschrijdende corruptie.

Voorbeeld 1: Handelsagenten

Een Nederlands bedrijf gespecialiseerd in de ontwikkeling van hoogwaardige technische apparatuur is van plan om zijn activiteiten uit te breiden naar de Zuid-Amerikaanse markt. De lokale markten worden verkend met behulp van handelsagenten. Het bedrijf heeft een kort onderzoek verricht naar de achtergrond van deze handelsagenten. Gezien de belangen die op het spel staan, is besloten relatief hoge commissies aan de handelsagenten te betalen.

Als het management van het bedrijf een jaar later signalen van omkoping bereiken, voert het bedrijf uitgebreid intern onderzoek uit. Hieruit blijkt dat de handelsagenten een deel van hun commissies hebben doorbetaald aan overheidsfunctionarissen in het Zuid-Amerikaanse land in ruil voor toetreding tot de markt. Enkele inmiddels vertrokken bestuurders van het bedrijf bleken op de hoogte te zijn van de omkoping. Het bedrijf meldt de bevindingen van haar onderzoek bij het OM.

Het bedrijf kan in Nederland worden vervolgd voor buitenlandse ambtelijke omkoping. Hierbij is van belang dat de controlemechanismen van het bedrijf kennelijk niet goed functioneerden en dat sommige bestuurders op de hoogte waren van de omkoping door de tussenpersonen. Deze bestuurders kunnen ook worden vervolgd.

⁵ De hoogte van de geldboetes wordt periodiek geïndexeerd.

Belangrijke buitenlandse anti-corrupciwetgeving

Voorbeelden van buitenlandse anti-corrupciwetten met vergaande extraterritoriale werking zijn de Amerikaanse "Foreign Corrupt Practices Act (FCPA)" en de Britse "UK Bribery Act".

De Verenigde Staten

De Verenigde Staten (VS) zijn al lange tijd een prominente bestrijder van grensoverschrijdende corruptie. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw is buitenlandse omkoping op grond van de FCPA strafbaar. Een bedrijf hoeft niet gevestigd te zijn in de VS om op grond van de FCPA vervolgd te worden: bedrijven die deel uitmaken van een grotere groep c.q. die dochter zijn van een Amerikaanse moedervenootschap (indien die kwalificeert als een domestic concern) en bedrijven die zogeheten issuer zijn (bijvoorbeeld met een beursnotering in de VS) vallen ook onder de werking van de FCPA. Ook kan voldoende zijn dat sprake is van betalingsverkeer via Amerikaanse betaalsystemen of fysieke aanwezigheid in de VS van betrokkenen. Sancties door de Amerikaanse handhavers kunnen aanzienlijk zijn. Meer informatie over de FCPA is raadpleegbaar via: www.justice.gov/criminal/fraud/fcpa/.

Verenigd Koninkrijk

In 2011 is de UK Bribery Act in werking getreden. De wet kent een ruime strafbaarstelling van omkoping van buitenlandse ambtenaren. De Britse handhavers kunnen opsporen en vervolgen wanneer er een *close connection* bestaat tussen de omkoper en het VK. Dat is bijvoorbeeld het geval indien een bedrijfsonderdeel in het VK is gevestigd of bij omkoping van een Britse onderdaan. Bedrijven zijn ook strafbaar als zij nalaten om voldoende maatregelen te treffen ter voorkoming van omkoping. In dat geval kunnen ze zelfs worden vervolgd wanneer alleen maar zaken worden gedaan in het VK, maar het bedrijf er niet is gevestigd. Bij een verdenking van corruptie moeten bedrijven daarom kunnen aantonen dat ze ten tijde van de omkoping een effectief anti-corrupciebeleid had geïmplementeerd. De UK Bribery Act voorziet in de mogelijkheid om zeer hoge financiële sancties op te leggen aan bedrijven en dito gevangenisstraffen aan natuurlijke personen. Meer informatie is raadpleegbaar via: <https://www.gov.uk/anti-bribery-policy>.

Voorbeeld 2: Strafbaarheid in de VS

Een internationaal oliebedrijf heeft haar hoofdkantoor in Rotterdam en een beursnotering in de Verenigde Staten. Een 100% dochter van het bedrijf wil toetreden tot de oliemarkt in een Oost-Europees land. Hiervoor zoekt zij een lokale tussenpersoon en treedt zij in overleg met een 'offshore' bedrijf. Een lokale overheidsfunctionaris met een goede machtspositie op de oliemarkt, die op papier geen rol in het offshore bedrijf heeft, is de eigenaar en begunstigde van dit bedrijf. In ruil voor hulp bij verkrijging van energielicenties betaalt het bedrijf jarenlang grote bedragen aan het offshore bedrijf.

Naar aanleiding van een strafrechtelijk onderzoek verdenkt het Openbaar Ministerie het bedrijf van buitenlandse omkoping, die eruit bestaat dat via het offshore bedrijf steekpenningen aan de politicus zijn betaald in ruil voor toetreding tot de markt. Omdat het hoofdkantoor van de moedermaatschappij in Rotterdam is gevestigd, kan vervolging plaatsvinden in Nederland. Vanwege de beursnotering in de Verenigde Staten kan onderzoek ook door het Amerikaanse Department of Justice worden verricht.

5 Hoe kan de overheid u helpen?

Verantwoord zakendoen in het buitenland

Eerlijk zakendoen, op een maatschappelijk verantwoorde manier, waarbij u rekening houdt met de gevolgen van uw bedrijfsvoering voor mensen, het milieu en de lokale omgeving, is in toenemende mate belangrijk voor uw klanten, uw toeleveranciers en voor consumenten.

De Nederlandse overheid stimuleert de bijdrage van het bedrijfsleven aan economische en sociale ontwikkeling voor een duurzame wereld. De OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen bieden een vrijwillig, maar niet vrijblijvend, kader voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid en milieu en corruptie. Door te werken volgens de OESO-richtlijnen wordt uw onderneming steeds transparanter en minder risicovol. Dat geeft klanten, financiers, aandeelhouders en de samenleving vertrouwen. Want bedrijven zonder kinderarbeid, corruptie

en vervuiling in hun keten krijgen gemakkelijker financiering, mogen leveren aan de overheid en zijn minder gevoelig voor maatschappelijke druk (zie ook hoofdstuk 6).

In Nederland is naleving van de OESO-richtlijnen ook een voorwaarde voor het verkrijgen van financiële overheids-ondersteuning bij internationale handels- en investerings-activiteiten. Indien u zich aan omkoping van een ambtenaar schuldig lijkt te hebben gemaakt en een Nederlands overheidsdienaar hier zicht op heeft verkregen, is deze overheidsdienaar – behoudens bijzondere in de wet omschreven uitzonderingsbepalingen – verplicht om hiervan aangifte te doen. Wie de verklaring tekent en achteraf alsnog de fout ingaat, kan erop rekenen dat overheidssteun wordt teruggevorderd (in het geval van subsidie of lening) of dat een schadevergoeding moet worden betaald (in het geval van een kredietverzekering).

Bestrijden van corruptie in ontwikkelingslanden

Corruptiebestrijding is een belangrijk onderwerp binnen het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Naast maatregelen om te voorkomen dat ontwikkelingsgeld door corruptie in verkeerde handen terecht komt, steunt de overheid in diverse partnerlanden programma's om corruptie aan te pakken. De overheid helpt deze landen bijvoorbeeld met het versterken van hun aanbestedingsorganisaties en – procedures, en pleit samen met bedrijven en maatschappelijke organisaties voor transparante aanbestedingen. Ook steunt de overheid het vereenvoudigen van regelgeving en het verlagen van de administratieve lasten, wat de mogelijkheden voor corruptie kan verminderen. In Indonesië heeft de Nederlandse ambassade bijvoorbeeld samengewerkt met de Wereldbank om bedrijfsregistratie te vereenvoudigen. Het resultaat is dat het aantal procedures is verminderd en daarmee het aantal voor een registratie benodigde dagen is gedaald.

Voorbeeld 3: Investeren in de verduurzaming van uw gastland?

Een internationaal opererend en maatschappelijk betrokken bouwbedrijf dingt mee naar een aanbesteding in een ontwikkelingsland voor de bouw van een overslagterminal in een grote haven. De aanbesteding geeft alle specifieke (technische) eisen. Een hoge ambtenaar van de regionale overheid vertrouwt het bouwbedrijf toe dat het de aanbesteding zeker kan stellen door 100.000 dollar over te maken naar het door hem beheerde overheidsfonds voor de ontwikkeling van de sloppenwijken rondom de haven. In de aanbesteding is hier niets over terug te vinden.

Het klinkt natuurlijk mooi om op deze manier aan verbetering van de sloppenwijken mee te werken, maar de betrokken ambtenaar vraagt hier toch echt om een flinke omkopingssom. De 'investering' in het fonds heeft geen enkele relatie met de aanbesteding. Dit zou overduidelijk tot concurrentievervalsing leiden.

5a. Hulp van ambassades

Ondersteuning van bedrijven

Als u of uw bedrijf te maken krijgt met uitlokking van corruptie in de vorm van verzoeken tot omkoping of andere vormen van fraude, kan de ambassade haar eigen contacten met de overheid gebruiken om in te grijpen. Ambassademedewerkers kunnen ook bellen met de superieuren van de ambtenaar die een omkopingssom vraagt. In bijzondere gevallen kunnen ze met de vertegenwoordiger van het Nederlandse bedrijf meegaan om de ambtenaar over het verzoek om steekpenningen te bevragen. In de meeste gevallen blijkt er dan helemaal geen sprake meer te zijn van een dergelijk verzoek, omdat de ambtenaar heel goed beseft dat de ambassademedewerker hiervan een rapport zal opmaken.

Informatie over het land

Ambassademedewerkers zijn goed op de hoogte van de lokale situatie op het gebied van corruptie. Zij weten hoe de lokale overheid het beste kan worden benaderd, welke overheidsinstellingen bekend staan om corrupte praktijken en met welke diensten of personen wel goede en integere contacten te leggen zijn. Vaak hebben ambassades ook informatie over betrouwbare en minder betrouwbare agenten.

Ook kunnen ambassades u informatie verschaffen over de lokale en de Nederlandse wetgeving, over de meest voorkomende vormen van corruptie en over de lokale gebruiken met betrekking tot geschenken en relatiebeheer.

Andersom is het belangrijk dat ondernemers de ambassade ook van informatie voorzien. Voor het bewaken van eerlijke concurrentie is het nuttig informatie over omkoping of poging tot omkoping aan de ambassade te melden. Hoewel Nederland in dergelijke gevallen niet zelf verantwoordelijk is voor de opsporing en vervolging – tenzij het een aanbod tot omkoping betreft door of namens een Nederlands bedrijf – kan de ambassade ertoe overgaan de collega's van het land van vestiging van het bedrijf in te lichten. Die kunnen dan de informatie op hun beurt doorspelen naar hun justitiële autoriteiten. Vervolgens kan, als er geen actie volgt door het betrokken land, terwijl dat land wel lid is van de OESO, de kwestie in OESO-verband aan de orde worden gesteld. Door contact en overleg met ambassades draagt u dus actief bij aan een cultuur van eerlijk zakendoen.

Faciliteren van contacten tussen bedrijven

Omdat een eenling vaak weinig kan doen, kunnen ambassades u en andere (Nederlandse) bedrijven ook helpen met elkaar in contact te komen: veel bedrijven worden immers met dezelfde problemen geconfronteerd.⁶

Ambassades kunnen bovendien helpen met het opstellen van een gezamenlijke strategie of het uitwisselen van ervaringen en tips hoe corruptie kan worden voorkomen.

Ambassades zijn verplicht gevallen van corruptie te melden

In geval van vermoeden van omkoping van buitenlandse ambtenaren door Nederlanders of Nederlandse bedrijven zijn de ambassademedewerkers wettelijk verplicht deze informatie door te geven aan het interne Meldpunt Integriteit van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Die meldplicht kan ondernemers ervan weerhouden om steun of hulp te vragen bij de aanpak van corruptie, bijvoorbeeld uit vrees voor vervolging. Maar er is uiteraard geen meldplicht voor zaken die (nog) niet hebben plaatsgevonden. Preventief advies kan altijd en er kan een enorme impact uitgaan van gezamenlijke acties of projecten van bedrijven met de ambassade.

⁶ Het is wel zaak te voorkomen dat men wordt beschuldigd van concurrentiebeperkende afspraken. Daarom is de aanwezigheid van een onafhankelijke juridische adviseur, zoals een advocaat, bij dit soort gesprekken verstandig en soms zelfs gewenst. Zo mag men in de VS zelfs niet met concurrenten dineren.

Wie kunt u bellen?

Als u een ambassade belt, kunt u vragen naar een medewerker van de economische afdeling.

5b. Contact met overheidsinstanties in Nederland

Openbaar Ministerie en de FIOD/Anti Corruptie Centrum (ACC)

Het kan nuttig zijn zelf contact te zoeken met de FIOD/ACC of de landelijk corruptieofficier van justitie van het Openbaar Ministerie. Deze instanties kunnen u helpen antwoord te vinden op vragen of bepaalde handelingen aangemerkt zouden kunnen worden als omkoping of faciliterende betaling.

U kunt aan het Openbaar Ministerie of de FIOD/ACC ook informatie doorgeven over:

- omkoping door een Nederlands bedrijf van ambtenaren buiten Nederland; of
- omkoping door niet in Nederland gevestigde bedrijven. De landelijk corruptieofficier kan ervoor zorgen dat deze informatie vervolgens terecht komt bij de autoriteiten van het land waar het buitenlandse bedrijf is gevestigd en/of bij de autoriteiten van het land van de omgekochte ambtenaar, zodat eventueel tot opsporing en vervolging kan worden overgegaan.

Dergelijke meldingen zijn van groot belang, omdat ze helpen bij het ontdekken en bestrijden van corruptie.

- Bij concrete aanwijzingen van gepleegde strafbare feiten zal het Ministerie van Buitenlandse Zaken rechtstreeks aangifte (kunnen) doen bij het Openbaar Ministerie in Nederland. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken is daarvoor ook het aanspreekpunt door tussenkomst van de ambassade ter plaatse.
- Wilt u een rechtstreeks een corruptiezaak melden bij de FIOD, waarbij u rekening moet houden met het feit dat uw naam of die van uw bedrijf WEL bekend wordt en u in het eventuele strafproces de status krijgt van aangever/benadeelde/getuige? Dan kunt u contact opnemen met het Anti Corruptie Centrum van de FIOD, te bereiken onder e-mailadres: FIOD.ACC@belastingdienst.nl
- Wilt u rechtstreeks een corruptiezaak melden bij de FIOD, waarbij uw naam of die van uw bedrijf NIET bekend wordt en uw identiteit volledig anoniem gehouden kan worden (ook in een eventueel strafproces)? Dan kunt u contact opnemen met het Team Criminele Inlichtingen van de FIOD, te bereiken onder telefoonnummer: 0031-(0)88 155 16 61 (24/7 bereikbaar)

Dit team is bij uitstek bevoegd, getraind en ingericht om met dossiers om te gaan die de “zware, georganiseerde criminaliteit” raken. Buiten Nederlandse kantoor tijden wordt u doorgeschakeld naar een leidinggevend piket-ambtenaar. Verdere details worden u dan medegedeeld. Ook voor anonieme ruggespraak kunt u zich eventueel rechtstreeks wenden tot het Team Criminele Inlichtingen van de FIOD.

Voorbeeld 4: De lokale consultant

Een succesvolle ondernemer wil zijn werkgebied uitbreiden naar het Midden-Oosten en zoekt contact met de lokale overheid van een grote havenstad. Die raadt hem aan een consultant van bedrijf X in de arm te nemen, die alle vergunningen en leges regelt voor 1.200 dollar per dag. De ondernemer had van collega's vernomen dat inderdaad de nodige vergunningen moeten worden aangevraagd, wat maanden kan kosten, dus een consultant lijkt handig. Na een maand komen de eerste twee vergunningen binnen samen met de rekening. De consultant factureert niet alleen het dagtarief voor maar liefst twee weken werk, maar ook 55.000 dollar aan vaag gedefinieerde onkosten. De ondernemer betaalt, ervan uitgaande dat het bedrag zich wel zal terugverdienen nu hij snel aan de slag kan.

Deze ondernemer is strafbaar, omdat duidelijk is dat de vergunningen ongehoord snel zijn geregeld tegen een bedrag dat niet in verhouding staat tot een vergunningverlening. Bovendien kiest de ondernemer ervoor geen vragen te stellen.

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) ondersteunt Nederlandse bedrijven bij (internationaal) zakendoen. Op de website (www.rvo.nl) vindt u informatie over verschillende landen wereldwijd, over buitenlandse markten, over wet- en regelgeving en over kansrijke sectoren in diverse landen. Ook vindt u hier meer algemene informatie over corruptie.

Het Huis voor klokkenluiders

Sinds de inwerkingtreding van de Wet Huis voor klokkenluiders (juli 2016), is het voor alle Nederlandse bedrijven en organisaties met meer dan 50 werknemers verplicht een klokkenluidersregeling te hebben. Meer informatie en advies over een klokkenluidersregeling kunt u vinden via de website (www.huisvoorklokkenluiders.nl).

6 Waar kan ik verder terecht voor advies en handige tools?

International Chamber of Commerce

De International Chamber of Commerce (ICC), de grootste ondernemersorganisatie ter wereld, vertegenwoordigt het bedrijfsleven bij internationale initiatieven op het gebied van de bestrijding van corruptie waaronder de OESO en de VN. De belangrijkste doelstelling van ICC op dit gebied is om zelfregulering te stimuleren wanneer het bedrijfsleven te maken krijgt met problemen rondom corruptie en omkoping. ICC stelt niet alleen corruptie aan de kaak, maar ontwikkelt ook maatregelen en standaarden ter bestrijding ervan.

Een aantal van praktische handvatten zijn:

- [ICC Rules on Combating Corruption](#). Regels die weergeven waar bedrijven op moeten letten bij de vormgeving van hun eigen beleid ter voorkoming van corruptie.
- [ICC Richtlijnen voor \(relatie-\)geschenken en gastvrijheid](#). Richtlijnen voor wat wél en wat niet geoorloofd is voor wat betreft het geven en ontvangen van (relatie-)geschenken en gastvrijheid.
- [ICC Guidelines on Agents, Intermediaries and Other Third Parties](#). Richtlijnen waarin wordt beschreven hoe te voorkomen dat tussenpersonen namens uw bedrijf betrokken raken bij omkoping.
- [ICC Anti-Corruption Clause](#). Clausule waarmee in een contract wordt opgenomen dat partijen zich verbinden tot naleving van de ICC anti-corruptie regels.
- [Resisting Extortion and Solicitation in International Transactions \(RESIST\)](#). Trainingsmateriaal met dilemma's uit de praktijk voor medewerkers en leidinggevenden.
- [ICC Anti-Corruption Third Party Due Diligence for SMEs](#). Aanpak voor een kostenefficiënte check van de betrouwbaarheid van tussenpersonen.

Voor meer materiaal, zie de website van ICC Nederland: www.icc.nl/anticorruptie.

Brancheorganisaties

Brancheorganisaties zijn de aangewezen organisaties om Nederlandse bedrijven praktische adviezen te geven. Zij kennen de problemen in de eigen sector het best. Mochten zij nog niet beschikken over specifieke kennis op het gebied van corruptiebestrijding, dan is het nuttig deze zaken bij hen aan te kaarten, zodat zij de nodige actie kunnen ondernemen. Voor meer informatie kunt u bijvoorbeeld contact opnemen met VNO-NCW en MKB-Nederland.

Transparency International

Transparency International (TI) is een internationale maatschappelijke organisatie die zich inzet voor corruptiebestrijding. De organisatie heeft onder andere de zogeheten Business Principles uitgebracht. De publicatie 'Business against Corruption – A Framework for Action' is tot stand gekomen in samenwerking met UN Global Compact en het International Business Leaders Forum. Het biedt onder andere een stappenplan voor bedrijven om omkoping tegen te gaan.

Daarnaast publiceert TI ieder jaar de 'Corruption Perception Index', waarbij op basis van deskundige adviezen en andere bronnen in kaart wordt gebracht wat de perceptie is van corruptie in de publieke sector in ruim 160 landen wereldwijd.

TI heeft sedert 1999 ook een Nederlandse afdeling (chapter), Transparency International Nederland. www.transparency.nl.

MVO Nederland

Deze kennis- en netwerkorganisatie wil het bedrijfsleven stimuleren om maatschappelijk verantwoord te ondernemen, via onder meer projecten die gericht zijn op het delen van kennis en het gezamenlijk ondernemen van acties. MVO Nederland biedt *best practices* en praktische tips aan. <http://mvonederland.nl/eerlijk-zaken-doen/anti-corruptie>

United Nations Global Compact

Global Compact is een initiatief binnen de Verenigde Naties, dat zich met steun van Nederland inzet voor wereldwijde sociale en aan milieu gerelateerde richtlijnen. Een netwerk van duizenden bedrijven en organisaties werkt hieraan mee. Eén van de belangrijke aandachtsgebieden van de organisatie is de strijd tegen corruptie. Op de website vindt u onder andere richtlijnen om corruptie tegen te gaan.

www.globalcompact.org/Issues/transparency_anticorruption/index.html

OESO

Door te werken volgens de OESO-richtlijnen wordt uw bedrijf transparanter en minder risicovol. Dat geeft klanten, financiers, aandeelhouders en de samenleving vertrouwen. De OESO-richtlijnen zijn aanbevelingen van overheden aan het internationaal opererende bedrijfsleven voor verantwoord ondernemen.

De OESO-richtlijn over corruptie is de enige die niet vrijwillig is. Corruptie is namelijk strafbaar voor de Nederlandse wet, ook als de corrupte handelingen in het buitenland plaatsvinden. Door deze op te volgen, draagt u bij aan een beter investeringsklimaat in het land en vermindert u sterk het risico om in aanraking te komen met justitie.

Het Nationaal Contactpunt voor de OESO Richtlijnen (NCP) heeft de taak om meldingen te behandelen over vermeende schending van de OESO Richtlijnen en geeft voorlichting over de toepassing van de OESO-richtlijnen. De overheid verwacht van internationaal opererende bedrijven dat deze OESO Richtlijnen de referentie zijn voor hun internationale activiteiten. De OESO Richtlijnen vormen een sterk bestaand raamwerk dat ook de duurzaamheidsdoelen – *Sustainable Development Goals* – ondersteunt.

www.oesorichtlijnen.nl

<https://www.oesorichtlijnen.nl/oeso-richtlijnen/c/corruptiebestrijding>

Wereldbank

Op de website van de Wereldbank vindt u onder andere een standaard anti-bribery code. Ook vindt u hier specifieke landeninformatie, voorbeelden van omgang met corruptie en informatie over vorm, omvang en mogelijkheden voor melding. Er is bovendien een zwarte lijst te vinden met malafide bedrijven en individuen die uitgesloten zijn van deelname aan aanbestedingen van de Wereldbank.

<http://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>

Deze brochure is een gezamenlijk initiatief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en ICC Nederland. Het betreft een gezamenlijke uitgave van de ministeries van Buitenlandse Zaken, Veiligheid en Justitie en Economische Zaken, en ondernemersorganisaties ICC Nederland, VNO-NCW en MKB-Nederland.

www.rijksoverheid.nl

www.icc.nl

www.vno-ncw.nl

www.mkb.nl

© 2017 | 96376

Ministerie van Buitenlandse Zaken

